

Inauguració de l'exposició *Salvadoriana*

N. IBÁÑEZ

Institut Botànic de Barcelona (IBB-CSIC-ICUB), pg. del Migdia, s/n, E-08038 Barcelona, Spain

E-mail: nibanez@ibb.csic.es

El 19 de maig d'aquest any s'inaugurà a l'Institut Botànic l'exposició *Salvadoriana*. Aquesta exposició pretén explicar que és el Gabinet Salvador (segles XVII i XVIII) i posar-lo en el context de l'època en que es va formar, explicar com s'ha conservat i com ha arribat fins als nostres dies.

La idea dels gabinets de l'època era intentar recrear en un microcosmos —en el petit espai d'un gabinet— el món exterior. De fet, els gabinets estaven impregnats d'un fort caràcter enciclopèdic i en ells coexistien extravagants objectes produïts pels humans (*artificialia*) amb d'altres creats per la Natura (*naturalia*). Amb l'arribada de noves i estranyes plantes, animals i minerals procedents del descobriment del Nou Món i d'altres exploracions, metges, farmacèutics i professors universitaris col·leccionaren els elements de la natura. El Gabinet Salvador (Fig. 1A), creat per una nissaga d'apotecaris barcelonins, no va desaparèixer completament i tampoc va ser destruït ni es va dissoldre en col·leccions reials o universitàries més grans (al contrari del que passà amb la major part de les col·leccions europees coetànies).

El primer Salvador en establir-se a Barcelona, procedent de Calella, el 1616, fou el farmacèutic Joan Salvador i Boscà (1598-1681). Continuà la nissaga el seu fill Jaume Salvador i Pedrol (1649-1740). Joan Salvador i Riera (1683-1725), fill de Jaume, entrà en contacte amb una àmplia varietat d'ambients científics. Establí una xarxa de corresponsals europeus tan notables com James Petiver,

Hans Sloane (el futur fundador del *British Museum*) o Antoine i Bernard de Jussieu. Gràcies a aquestes relacions obtingué tota mena d'espècimens naturals i llibres que enriqueixen la col·lecció familiar. Una de les exploracions més importants que feu va ser per la península ibèrica en companyia d'Antoine i de Bernard de Jussieu, des de l'octubre de 1716 fins al maig de 1717. La finalitat era conèixer la vegetació peninsular i recollir mostres per a l'herbari de la família.

Esment a banda mereix aquest herbari, un dels més antics i ben documentats d'Espanya. Està format per 4917 exemplars (Fig. 1B), i conté plantes silvestres procedents d'arreu d'Europa, Àfrica i Amèrica, però també plantes cultivades a jardins botànics, tant del propi de la família (situat a Sant Joan Despí) com de jardins europeus (com els de Montpel·lier, Paris, Londres, Leiden, Pisa o Roma, entre d'altres).

La nissaga continuà amb Josep Salvador i Riera (1690-1761) que feu construir els mobles del gabinet *ex professo* per guardar tots els elements ordenats i preservats per al seu estudi (Fig. 1C). La col·lecció passà als descendents, figures no tan insignies com les anteriors, però que conservaren el patrimoni, i en feren el primer museu obert a Barcelona. La mort accidental i prematura de Josep Salvador i Soler (1804-1855), l'últim personatge que custodià la col·lecció, va provocar el punt i final del gabinet del carrer Ample. Els administradors de l'herència decidiren vendre l'apotecaria i traslladar

Figura 1. (A), moble d'herbari del Gabinet Salvador (Fotografia: Carles Aymerich, © CRBMC Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya); (B), plec d'*Stachys maritima* Gouan (BC-Salvador-903) (Fotografia: N. Hervás); (C), calaix de malacologia del Gabinet Salvador (GS-B2-7) (Fotografia: N. Hervás); (D), siglat de les peces i adequació d'un calaix de minerals del Gabinet Salvador (Fotografia: N. Hervás); (E), gabinet Salvador conservat a l'actual Institut Botànic (Fotografia: J. M. de Llobet); (F), procés de restauració del armadillo conservat al Gabinet Salvador (Salv-7490) (Fotografia: O. Muñoz i N. Hervás).

els mobles del Gabinet i el seu contingut a una masia del Penedès, una de les nombroses propietats de la família.

No es tingué cap notícia del gabinet fins que l'any 1923 Pius Font i Quer, del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, establí contacte amb els propietaris. Al cap de quinze anys, la Generalitat republicana va emetre un decret pel qual les col·leccions quedaven incorporades al Departament de Cultura i dipositades a l'Institut Botànic, que havia estat creat quatre anys abans. L'any 2003, amb la construcció del nou edifici de l'Institut Botànic (gràcies al conveni amb el CSIC), la col·lecció va trobar un nou espai amb condicions òptimes de conservació i, a la vegada, fou obert al públic (Fig. 1E). Des del 2011, i pensant en l'exposició del 2014, s'han netejat, siglat, documentat i restaurat tots els elements de la col·lecció. S'han adequat 3200 objectes (o lots) situats en els calaixos dels mobles (Fig. 1D). S'han elaborat 931 embalatges permanents a mida per als exemplars sense ubicació en els mobles. El nombre d'exemplars tractats amb tècniques de conservació curativa ha estat de 51 (Fig. 1F).

A data de juliol de 2014, el total de registres de la col·lecció suma 9056 unitats de registre (ur), compostes tant per elements individuals com per lots d'elements. D'aquestes, el 54% constitueixen l'herbari (4917 ur) i el 46% el gabinet (4139 ur). El

repartiment de categories taxonòmiques del gabinet, excloent l'herbari, resulta en un 32,47% d'espècimens malacològics (1344 ur), 21,36% de paleontològics (884 ur), 13,09% de mineralògics (542 ur), 7,27% d'elements botànics (no en plec) (303 ur), 4,88% d'espècimens classificats com a propis d'apotecaria (202 ur), 4,83% d'espècimens petrològics (200 ur), 4,71% d'espècimens de *terrae sigillatae* (195 ur), 3,43% d'artròpodes (142 ur), 3,29% de cordats (136 ur), i el 4,66% restant el configuren cnidaris (80 ur), elements de miscel·lània (37 ur), equinoderms (23 ur), elements arqueològics i etnològics (20 ur), briozous (18 ur), anèl·lids (5 ur), porífers (4 ur), pigments (3 ur), fongs (2 ur) i monedes (1 ur). Recentment (estiu de 2013), s'han adquirit, per part de l'Ajuntament de Barcelona, els documents i espècimens que encara restaven a la masia del Penedès, i que en un futur immediat permetran documentar encara millor la col·lecció.

Rescatar, preservar i valoritzar el patrimoni científic serveix per convertir-lo en una eina de coneixement, no només del passat sinó també del complex i apassionat món de la recerca científica. Amb aquests principis va néixer el projecte de *Salvadoriana*, donar a conèixer aquesta col·lecció i situar-la en el context de la República de les Lletres, quan l'intercanvi d'objectes i de cartes entre els col·leccionistes fou el fonament de la revolució científica dels segles XVII i XVIII.